

ΑΘΗΝΑΪΚΑ ΘΕΑΤΡΑ

Ἡ «Ὁρέστεια» τοῦ Αἰσχύλου στὸ Ὁδεῖο Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ, ἐρμηνευμένη ἀπὸ τὸ Βασιλικὸ Θέατρο. Σκηνοθεσία τοῦ Δημ. Ροντήρη.

Κεντρὶ τῆς φαντασίας τοῦ ἀνθρώπου τεράστιο ἢ μυθολογία, ἔχει βγεῖ ἀπὸ τὴν πείρα τῆς ζωῆς μας σ' ἓναν κόσμον ἀνώτερο ἢ προλογικὸ κι' εἶναι πλουτισμένη μὲ μιὰν ἢ καὶ περισσότερες διαστάσεις ἀπὸ τὸν κόσμον τῆς καθημερινῆς μας ἵπαρξης. Ὁ μῦθος ἔτσι μᾶς βοηθάει στὸ θέατρο νὰ φανταστοῦμε ἓνα νέον τρόπον ὑπαρξης τοῦ ὄντος ἢ τὸ λιγώτερο νὰ ζήσουμε μιὰ μυστικὴ (πὺ δὲν τὴν ὑποψιαζόμαστε) πλευρὰ τοῦ ἀνθρώπου. Μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Αἰσχύλου βρίσκουμε στὸ ἀμφιβλέπον μάτι ἐνὸς Θεοῦ τὴν (ἐξ ἀποκαλύψεως) καθάρια ἀποψη τοῦ κόσμου πὺ δὲν μᾶς λείπει παρὰ μόνο φαινομενικά. Ξέρει ὁ μεγάλος Δραματοουργὸς στὴν φευγαλέαν ὄψη τοῦ Θεοῦ νὰ σημειώσῃ στὴν πιὸ τέλεια μορφή τῆς, τὴν καθόβουλη ἢ ἀγαθοποιὸ τάση πὺ σημαδεύει τὴ ζωὴ μερικῶν ἀνθρώπων, νὰ βρεῖ σ' αὐτὸ τὸ ἀφηρημένο ὄν τὸν ἀγνωστὸν δεσμὸν πὺ διαισθάνεται ὁ ἀνθρώπος ἀνάμεσα στὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴ, ἢ τὶς πνευματικὲς σχέσεις τὶς μόλις αἰσθητὲς, τὶς πλούσιες σὲ συμπεράσματα ἢ ὑποδείξεις καὶ παραινήσεις πάνω στὶς ἀνθρώπινες δυστυχίες καὶ τὶς χαρὲς, διαβλέπει μέσα σ' αὐτὸν τὸν μυθικὸ συμβατικὸν κόσμον ὄχι τὴν ἀχρηστὴ καὶ κωμικὴ γελοιογραφία τοῦ δικοῦ μας κόσμου, μὰ τὸ λαμπρὸν τὸν ἀπαύγασμα, τὴν φασματικὴν τὸν ἀνάλυση, προβλημένη μέσα ἀπὸ τὸ φωτεινὸ γόητρο τῆς μεγαλοφυΐας τοῦ τῆς σχεδὸν μαντικῆς.

Μὲ τὶς μεγάλες τραγικὲς τοῦ μορφῆς μὲ τὶς ἐξωανθρώπινες διαστάσεις, πὺ φοβουνοται τὴν Μοῖρα καὶ πιστεύουν στὸ πεπωμένον τους, πὺ μ' ὄλη τους τὴ δύναμη τὴν ψυχικὴ δὲν εἶναι οἱ μόνοι ὑπεύθυνοι γιὰ τὰ λάθη καὶ γιὰ τὶς συμφορὲς τοῦ μὲ τοὺς θεοὺς τοῦ πὺ μποροῦν νὰ βάλουν ἓνα τέλος στὰ δεινά τους, ὁ Ποιητὴς ἔδωκε στὸ μῦθον τὴν πρωταρχικὴν τὸν ἔννοια, τὴν ἀ π ρ ο σ δ ι ὀ ρ ι σ τ ῆ.

Μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Λόγου φτάνει ὡς τὰ τρισβάθα τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς καὶ μὲ μιὰ θαυμαστὴν διαίσθηση τῆς προλογικῆς κατάστασης ξαναοδηγᾷ τὴν ψυχὴν μας στὶς πρωταρχικὲς τῆς πηγῆς, ὅπου θὰ νοιώσῃ τὰ παλὰ τὰ ξεχασμένα τῆς σύμβολα.

Ἡ «Ὁρέστεια», ἡ Τριλογία τοῦ Αἰσχύλου πὺ μᾶς δίδαξε τὸ Βασιλικὸ Θέατρο ἔχει γιὰ θέμα τῆς τὸν μῦθον τῆς οἰκογένειας τῶν Ἀτρειδῶν. Τὰ μέλη τῆς δένονται ἐπὶ τρεῖς γενεὲς σὲ μιὰ φοβερὴ αἱματηρὴ ἀλυσίδα πὺ δὲν μπορεῖς νὰ ξεχωρίσεις τὰ θύματα καὶ τοὺς θύτες—τόσο ἐναλλάσσονται οἱ τραγικοὶ τοὺς ρόλοι καὶ τόσο στὸ βάθος εἶναι ὅμοια ἀνεύθυνοι καὶ παρόμοιοι, στὴν ἐκτέλεση τῶν κελευσμάτων μιᾶς σκοτεινῆς κι' ἀδυσώπητης εἰμαρμένης—ὡς τὴ στιγμὴ πὺ οἱ Θεοὶ τὰ πρωταρχικὰ ἐκτελεστικά ὄργανα αὐτῆς τῆς Μοίρας πὺ φτάνει νὰ ταυτίζονται μαζί τῆς στὴ συνείδηση τῶν θνητῶν καὶ νὰ οἰκειοποιοῦνται τὸ Δέος καὶ τὴ λατρεία πὺ τῆς ἀνήκει, κρίνουν πὺς ἀρετὰ πὺ ἔμαθεν ἀπὸ τὰ πάθη τῆς ἢ πολὺκλαφτῆ οἰκογένεια καὶ τὴν ἀπαλλάζει ἀπὸ τὴν κατάρα πὺ τὴν βαραίνει.

Τὴν κατάρα γέννησαν τὰ κουροβόρα δειπνα πὺ πρόσφερε ὁ γιὸς τοῦ Πέλοπα Ἀτρεῆς στὸν ἀδελφὸν τοῦ Θυέστη πὺ τοῦ εἶχε προσβάλλει τὴ συζυγικὴν τὸν τιμὴν. Ἀνακαλύπτοντας ὁ Θυέστης τὶς σάρκες τῶν ἰδίων τοῦ παιδιῶν στὰ κρέατα, πὺ μὲ δόλο τοῦ εἶχε πρόσφερε ὁ ἀδελφὸς τοῦ καταράστηκε τὸ σπιτί τοῦ, κι' ἔφυγε ἀπὸ τὸ Ἄργος μὲ τὸν Αἰγιστὸ τὸν γιὸν πὺ τοῦ ἀπόμεινε.

Ὁ γιὸς τοῦ Ἀτρεῆ Ἀγαμέμνων μαζί μὲ τὰ πλούτη καὶ τὸν θρόνον κληρονομᾷ καὶ τὴν φοβερὴν ὑποχρέωση νὰ πληρώσῃ γιὰ τὸ αἷμα πὺ χύθηκε. Ἀρχηγὸς τῶν Ἑλλήνων στὴν ἐκστρατεία τῆς Τροίας, ἐκστρατεία πὺ αἰτία τῆς στάθηκε μιὰ γυναίκα, νύφη τῆς καταραμένης γενεᾶς τοῦ, ἀναγκάζεται νὰ θυσιάσῃ τὴν ἴδια τοῦ τὴν κόρη τὴν Ἰφιγένεια γιὰ νὰ ἐξευμενίσῃ τοὺς θεοὺς καὶ νὰ εὐδοθεῖ ἢ ἐκστρατεία. Κι' ἔτσι ἔπειτα ἀπὸ χρόνια καὶ χρόνια σκληρῶν ἀγῶνων, ἐρίδων καὶ ἀπογοητεύσεων κατορθώνει νὰ στείλῃ μὲ φωτιὰς ἀπὸ βουνὸν σὲ βουνὸν ἀπὸ τὸ Ἴλιο ὡς τὸ Ἄργος τὸν νικητήριον μῆνυμα στὴν γυναίκα τοῦ τὴν Κλυταιμνήστα.

Μὲ τὸν φύλακα πὺ ἔχει βάλῃ στὰ παλάτια τῆς ἢ Κλυταιμνήστρα νὰ παραμονεύει τὴν φλόγα πὺ σὰν «ἡμερήσιον φάος» θὰ λάμψει μέσα στὴν νύχτα καὶ θ' ἀνατείλει στὸ Ἄργος ἢ χαρὰ, ἀρχίζει τὸ πρῶτον μέρος

τῆς τριλογίας ὁ Ἀγαμέμνων, ὅπου μὲ ἐπάλληλες δραματικὲς ἐξάρσεις γίνεται ἡ δέση τῆς Τραγωδίας μὲ τὴν Κλυταιμνήστρα πού ἔχοντας γίνει κατὰ τὴ διάρκειά της ἀπουσίας τοῦ Ἀγαμέμνονα ἐρωμένη τοῦ Αἰγισθοῦ παρασέρνει μὲ δόλο τὸν βασιλῆά στο λουτρό καὶ τὸν σκοτώνει καθὼς καὶ τὴν μάντισσα Κασσάνδρα, τὸ ἐξαιρετὸν ἄνθος, τὴν διαλεχτὴ τοῦ Ἀπόλλωνα κόρη τοῦ Πριάμου καὶ σκλάβάκι ἐρωμένη τοῦ Ἀγαμέμνονα, ἐκδικώντας, ὅπως μὲ ξαδιάντροπο θάρρος περηφανεύεται, στὸ χορὸ τῆ θυσία τῆς Ἰφιγένειας καὶ τίς ἀπιστίες τοῦ ἄντρα. Κι ἐλπίζει ἡ Κλυταιμνήστρα, πού στὸ ἀνόσιο ἔργο εἶχε συμπαραστάτη καὶ συναυτουργὸ τὸν ἐρωμένον Αἰγισθο πού κι' αὐτὸς κομπάζει πὼς ἐκδικήθηκε στὸ πρόσωπο τοῦ Ἀγαμέμνονα τὸν πατέρα του Θυέστη καὶ τὰ σφαγμένα ἀδέρφια του, ἐλπίζει πὼς ὁ μαῦρος δαίμονας πού ἔχει ἐγκατασταθεῖ στὸ σπίτι τῶν Ἀτρειδῶν θὰ φύγει ἱκανοποιημένος.

Μὰ ὁ χορὸς ἐλπίζει καὶ προλέγει τὸν ἐρχομὸ τοῦ Ὁρέστη, ἐκδικητῆ τοῦ πατρικοῦ φόνου.

Ἡ εὐχὴ τοῦ χοροῦ πραγματοποιεῖται στὸ δεῦτερο μέρος τῆς Τριλογίας στὶς «Χοηφόρες» κι' ὁ Ὁρέστης βοηθημένος ἀπὸ τὴν Ἥλεκτρα καὶ τὸ χορὸ τῶν χοηφόρων γυναικῶν μὲ δόλο ὅπως ἐκεῖνοι, σκοτώνει τοὺς δύο πατροκτόνους κατ' ἐπιταγὴν τοῦ Ἀπόλλωνα.

Μὰ οἱ Ἐρινύες, παραμονεύουν καὶ τὸν κυνηγοῦν.

Τὸ ἄγριό τους κυνηγητό, τὸ ἀκατάπαυστο πού σαλεύει τὰ λογικὰ τοῦ Ὁρέστη καὶ τὸν σέρνει ράκος ἀνθρώπινο μακρὸ ἀπὸ τὴν πατρικὴ γῆ, κατατριχώμενο καὶ χωρὶς σιγμῆς ἀνάπαυλα, ζωντανεύει τὸ τελευταῖο μέρος τῆς τριλογίας πού μᾶς δίνει καὶ τὴν ἀθώωση τοῦ Ὁρέστη ἀπὸ τὸν Ἀθηναϊκὸ Ἄρειο Πάγο, θεσμὸ ἀνθρώπινης δικαιοσύνης πού ἡ Ἀθηνα ἐγκαθιδρύει γιὰ πρώτη φορὰ, πείθοντας συνάμα καὶ στὶς Ἐρινύες νὰ παραδεχτοῦν τὴ νέα τάξη καὶ νὰ γίνουν ἀπὸ σκύλες ὑλακοῦσες, καλόβολες μοῖρες τῆς Ἀθήνας, Εὐμένιδες.

Ἡ Ἀρχαία Τραγωδία ὅπως εἶναι δὲν θᾶπρεπε νάχει τὴ βαθειὰν ἀνταπόκριση πού ἔχει στὴν ψυχὴ τοῦ σημερινοῦ θεατοῦ. Γιατὶ ἀκόμα καὶ σὲ μᾶς, πού ὅσο καὶ νᾶμαστε ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ὅσο καὶ νὰ φέρνουμε δυνάμει τίς ἴδιες ιδιότητες πού ἔκαναν τοὺς θεατὲς τοῦ Ἀττικοῦ Δράματος νὰ μετέχουν τῆς διδασκαλίας του, τὸ Δέος, ἡ Μοῖρα καὶ οἱ θεοὶ (Ἡθικοὶ Νόμοι), ἔχουν ἄλλη θέση στὴ συνείδησή μας, ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας, τῆς λογικῆς καὶ τῆς ἐπιστήμης. Ὅπως δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ δημιουργηθεῖ ποιητικὴ μαγεία χωρὶς τὴν μυστικιστικὴ ἀτμόσφαιρα, ἔτσι εἶναι βέβαιο πὼς κι' ἡ ψυχικὴ μας διάθεση δὲ μπορεῖ πιά νὰ ντυθεῖ τίς ἀρχαϊκὲς φόρμες τοῦ Δέους καὶ τοῦ Οἴκτου.

Μολαταῦτα τὸ θέμα τῆς Αἰσχυλικῆς Τριλογίας, πού συμβολίζει τοὺς κοινωνικοὺς θεσμοὺς πού ἐνσωματώνει ἕνας λαός, πού ἡ πίστη του στὸ ὑπερφυσικὸ ἔχει πῶς πολλὰ δικαιώματα ἀπὸ τὴν πίστη του στὴν καθαρὴ λογικὴ, πού σ' αὐτὸν ἡ θρησκευτικὴ ἀτμόσφαιρα καὶ τὸ Δέος πού οἱ Ἀρχαῖοι ἀπόδιναν σὲ κάθε μετουσίωση τῆς παράβασης τοῦ ἠθικοῦ νόμου, ὑψώνει μὲ τὴ δύναμη τῆς Ποίησής της στὴ μέση τοῦ ἀπλοῦ κόσμου, ἕναν κόσμον φανταστικόν. Κι' αὐτὴ ἡ χίμαιρα ποῦχει μείνει ζωντανὴ στὸ βάθος τῆς ὑπαρξῆς μας, ξυπνάει σὰν ἔρθει σ' ἐπαφὴ ὄχι μὲ τὴν ὀρθολογικὴ εὐφυΐα, ἀλλὰ μὲ τὴν ποιητικὴ διαίσθηση, γιὰ καὶ τῶν δύο ἡ οὐσία εἶναι προλογικὴ.

Γράφοντας τὸν περασμένο Μάη στὴν ἴδιαν αὐτὴ στήλη γιὰ τὴν Ἀρχαία Τραγωδία καὶ γιὰ τὸ πὼς κατὰ τὴ γνώμη μου θὰ μπορούσε νὰ προσεγγίσει κάποιος δημιουργικὰ τὴν ἀστείρευτη πηγὴν ζωῆς, τὰ Ἀρχαῖα κείμενα τῆς Τραγωδίας καὶ νὰ τὰ δώσει μὲ τέτοιο τρόπο πού βρίσκοντας τὴ μυστικὴ ἀνταπόκριση πού τὸ κάθε μήνυμα τοῦ λόγου ἔχει μὲ τὸ ἐγὼ τοῦ σημερινοῦ θεατῆ, νὰ τὰ μεταβάλλει σὲ πηγὴ συγκίνησης, πηγὴ δραματικῆς ζωῆς, κατάλληλα μὲ ἔκφραση τῆς ἀνάγκης νὰ δημιουργηθεῖ ὅπωςδήποτε καὶ τὸ γρηγορώτερο ἕνας Ὄργανισμὸς Ἀρχαίου Δράματος.

Μὲ βάση ἔλεγα τὴν ἐργασία τοῦ Βασιλι-

κοῦ Θεάτρου καὶ μὲ συμβολὴ ὅλων τῶν δραματικῶν στοιχείων πού διαθέτει τὸ Ἑλληνικὸ θέατρο καὶ ὅλων ἐκείνων πού νοιώθουν πὼς μποροῦν νὰ προσφέρουν κάτι γιὰ τὸ σκοπὸ.

Μὲ τὰ μέσα καὶ τίς ἀντιλήψεις πού ἐπικρατοῦν ὡς τὰ σήμερα στὴν ἀρχὴ καὶ μὲ τὴν ἐνθάρρυνση καὶ μετὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς υἰοθέτησης κάθε καινούργιας δημιουργικῆς προσπάθειας.

Καὶ τὸ Βασιλικὸ Θέατρο μὲ τὴ συνεργασία τῆς μοναδικῆς σὲ ὅλο τὸν κόσμον ἰέρειας τῆς δραματικῆς Τέχνης, πού κρατᾶει ἄσβεστη κι' ἀτρεμὴ τὴ φλόγα πού τῆς παράδωκεν ἡ Ντουῖζε, τῆς Ἑλληνίδας Ἀηδόνας Μαρίκας Κοτοπούλη, ἐδίδαξε κατὰ θ α υ μ α σ τ ὸ τρόπο τὴν Ὁρέστεια.

Γιατὶ αὐτὸ πρέπει ν' ἀναγνωρισθεῖ καὶ νὰ διαλαληθεῖ.

Ὅσο κι' ἂν ἔχει κανεὶς προσωπικὲς ἀντιλήψεις γιὰ ἐρμηνεῖα τῆς Ἀρχαίας Τραγωδίας, ἀντιλήψεις ἴσως ἀντίθετες μὲ τίς ἐμφοροῦσες τὸ Βασιλικὸ Θέατρο κι' ὅσο κι' ἂν εἰς τὴν σκηρικὴν πραγματοποίησιν αὐτῶν τούτων τῶν ἀντιλήψεων τοῦ Βασιλικοῦ Θεάτρου μπορούσε νὰ ἔχει ἐπὶ μέρους ἀντιρροήσεις, εἶναι ὑποχρεωμένος ἀπὸ τὴν τε λ ε ι ὀ τ η τ α, —εἶναι ἡ λέξις καὶ ἡ ὑπογράφουσα αὐτὴ τὴν στήλην, ἡ ἐλαχίστη καὶ μικροτέρα τὴν τε ἡλικίαν καὶ τὰς γνώσεις τῶν Ἑλλή-

νων κριτικῶν, εἶναι γνωστὴ ἂν μὴ τι ἄλλο διὰ τὸ πόσον φειδωλεύεται τὰς ἐκφράσεις θαυμασμοῦ καὶ τὰ χαριστικά ἐπίθετα—, τῆς παραστάσεως ν' ἀναγνωρίσει τόσον εἰς τὸν κ. Δημήτρη Ροντήρη ὅσο καὶ εἰς τὴν κ. Μαρίαν Κοτοπούλη καὶ γενικῶς εἰς ὅλο τὸ συγκρότημα τοῦ Βασιλικοῦ Θεάτρου μίαν ἀναμφισβήτητην ἐπιτυχία.

Ἀπὸ τὴν στιγμή τῆς εἰσόδου τοῦ χοροῦ τῶν Ἀργείων—οἱ φαιοὶ χιτῶνες τοῦ χοροῦ, κύριε Φωκᾶ, δίνουν μιὰ πρωτόγνωρη αἴγλη στὸν τίτλο τοῦ ἐνδυματολόγου πού τόσο ταπεινὰ διεκδικεῖτε—ὡς τὴν μὲ τὸ τρυφερὸ χρῶμα τῶν ἴων δεσποζόμενον ἀπὸ τὸ τρικυμισμένον ἰῶδες τῶν ἀμεθύστων ἐμφάνιση τοῦ πολύτροπου, δυναμικοῦ, δαιμονικοῦ, θήλεος κυττάρου μητρικοῦ ὅλων τῶν γυναικῶν-θυελλῶν τοῦ Θεάτρου: τῆς Κλυταιμνήστρας, καὶ ὡς τὴν τελικὴν ἔξοδο τῶν ἐξευμενισμένων Ἑρινύων, ὁ θεατῆς ἔμενε τυλιγμένος σ' ἓνα δίχτυ ὃχι σὰν τὸ προδοτικὸ πού τύλιξε τὸν Ἀγαμέμνονα, μὰ δίχτυ μαγικὸ πού κρατοῦσε αἰχμάλωτη τὴν ὄραση καὶ τὴν ἀκοή του, καὶ σὲ στιγμῆς, στιγμῆς ἔνοιωθε τὴν ψυχὴ του νὰ συγκλονίζεται ἀπὸ τὴ μυστικὴ κείνη λαχτάρα καὶ χαρὰ πού μόνο ἡ Τέχνη ξέρει ν' ἀνιχνεύει στὰ βάθη τῆς ὑπαρξῆς του.

Ἡ ἐρμηνεία τοῦ κ. Ροντήρη, βασισμένη πάντα στὴν παράδοση τοῦ Φώτου Πολίτη, τὴν κληρονομημένη ἀπὸ τὸν Ράϊνχαρτ, ἐπεξέτεινε καὶ πλούτισε τὸν βαρὺ τελετουργικὸ χαρακτῆρα τῆς Γερμανικῆς, τῆς τευτονικῆς σκληρῆς ἀποψῆς, μὲ τὴ διαύγεια καὶ τὴν ἀνάλαφρη χάρη τῆς Ἀττικῆς κληρονομίας.

Ποῦθεν ἄλλοῦ τῆς γῆς δὲ θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ δεῖ αὐτὴ τὴ μουσικὴ ἀνταπόκριση τῆς Ἀττικῆς γῆς μὲ τὶς κόρες καὶ τοὺς ἄντρες, ἀνταπόκριση πού πήγαζε αὐτοδύναμα καὶ πήγαινε ξεπερνώντας τὶς ξενικῆς πηγῆς τῆς διδασκαλίας, νὰ φτάσει ὡς τὸ σημεῖο τῆς ἀποκάλυψης καὶ τῆς ἐπανασύνδεσης τῶν πανάρχαιων ριζῶν μὲ τὰ τρυφερά, ἀσύνειδα πρὸς αὐτὲς διπλούμενα καὶ ἐλκόμενα βλαστάρια.

Ὅλη ἡ ἐρμηνεία, ἀλλὰ εἰδικὰ ὁ χορὸς ἔφεραν τὰ σημάδια τῆς δουλειᾶς, δουλειᾶς πού ὁ μόχθος τῆς τῆς κερδίζει τὴ σφραγίδα τῆς δημιουργίας.

Ἄγλαϊα Μητροπούλου